

Així, es crescut el nombre d'estacions als voltants de Sant Aniol de Finestres, gràcies al Sr. Francesc Riuró i al Dr. Miquel Oliva, que acostumaven a passar unes cures vacances en aquest poblet (2). A Massanet de la Selva el Sr. Riuró va descobrir l'important jaciment de «Cal Coix» (3), on més tard han continuat les prospeccions (4), revelant-se com una estació molt complexa, articulada en varis llocs de trobades que difereixen molt en quan a materials i tècnica de talla, de tal manera que les últimes podrien correspondre al Paleolític Mitjà, amb peces en quars d'una gran qualitat tècnica.

Jaciments prehistòrics a les rodalies de Llagostera

Narcís SOLER ESTEVE FA - Llagostera

— Servei d'Investigacions Arq. de l'Excma. Diputació de Girona.

Pels boscos i camps de Llagostera s'hi han fet trobades d'útils prehistòrics en pedra, tan sílex com quars. Hem cregut interessant donar-les a conèixer, ja que aquest tipus de descobriments cada dia sovintegen més, a causa de que hi ha més gent que sap reconèixer aquesta mena d'útils, i ja comencen a donar idea de la densitat i importància del poblament prehistòric a les nostres comarques.

La densitat de trobades va sempre directament lligada a les prospeccions. No es cap casualitat que les zones més denses siguin precisament aquelles on ha actuat un grup d'atents prospectors, que han anat trobant els jaciments al llarg de les seves caminades. Es el clàssic cas de les comarques tarragonines dels voltants de Reus, centre de l'activitat del Dr. Vilaseca, el qual ha fet conèixer un elevat nombre d'estacions, el més important de tot Catalunya, i que havien fet pensar que no fos únic (1). La activitat a les comarques gironines no ha donat uns resultats tan brillants, degut potser a les dificultats que presenta l'extensa cobertura vegetal. Però de mica en mica es va bastint tot una xarxa de jaciments que malgrat ésser poc explícits, canvien la visió que es tenia de la prehistòria gironina.

Al voltant del Museu de Sant Feliu de Guíxols i de la personalitat del seu director, el Sr. Lluís Esteve, s'ha format un grup de col·laboradors que són els que en els darrers anys més noves estacions han senyalat, algunes d'elles d'importància excepcional, com ara la de Sant Benet (Sant Feliu de Guíxols) (5).

A Llagostera tampoc no falta l'interès per la prehistòria de la vila, i per això podem situar ara uns quants nous jaciments (6).

Deixarem però de banda en aquest treball el més important de tots, que és el de Can Crispins. Al 1973 ja fou estudiat (7) basant-se en la indústria lítica trobada fins aquell moment. Al nostre entendre es tracta d'un important poblament del Neolític tardà o de l'Edat del Bronze. Les trobades s'hi han anat succeint i han aportat nous elements de judici. Els sílex deuen sumar varis centenars i requeriran un llarg estudi. Ens ocuparem aquí de jaciments de menys importància, però que no deixen de senyalar punts a la xarxa del poblament prehistòric a Catalunya: Cova de Can Rissec, Tranquinell i Quatre camins.

En el terme municipal de Llagostera encara hi ha altres jaciments que deixarem també per una altra ocasió: Puig Galdrich (8), Font de Penedés (9), Can Font (10) i Can Nadal (11), a més de trobades casuais de sílex sense relació amb d'altres peces.

Sabem el poc valor que es pot donar a les trobades superficials d'indústria lítica (12).

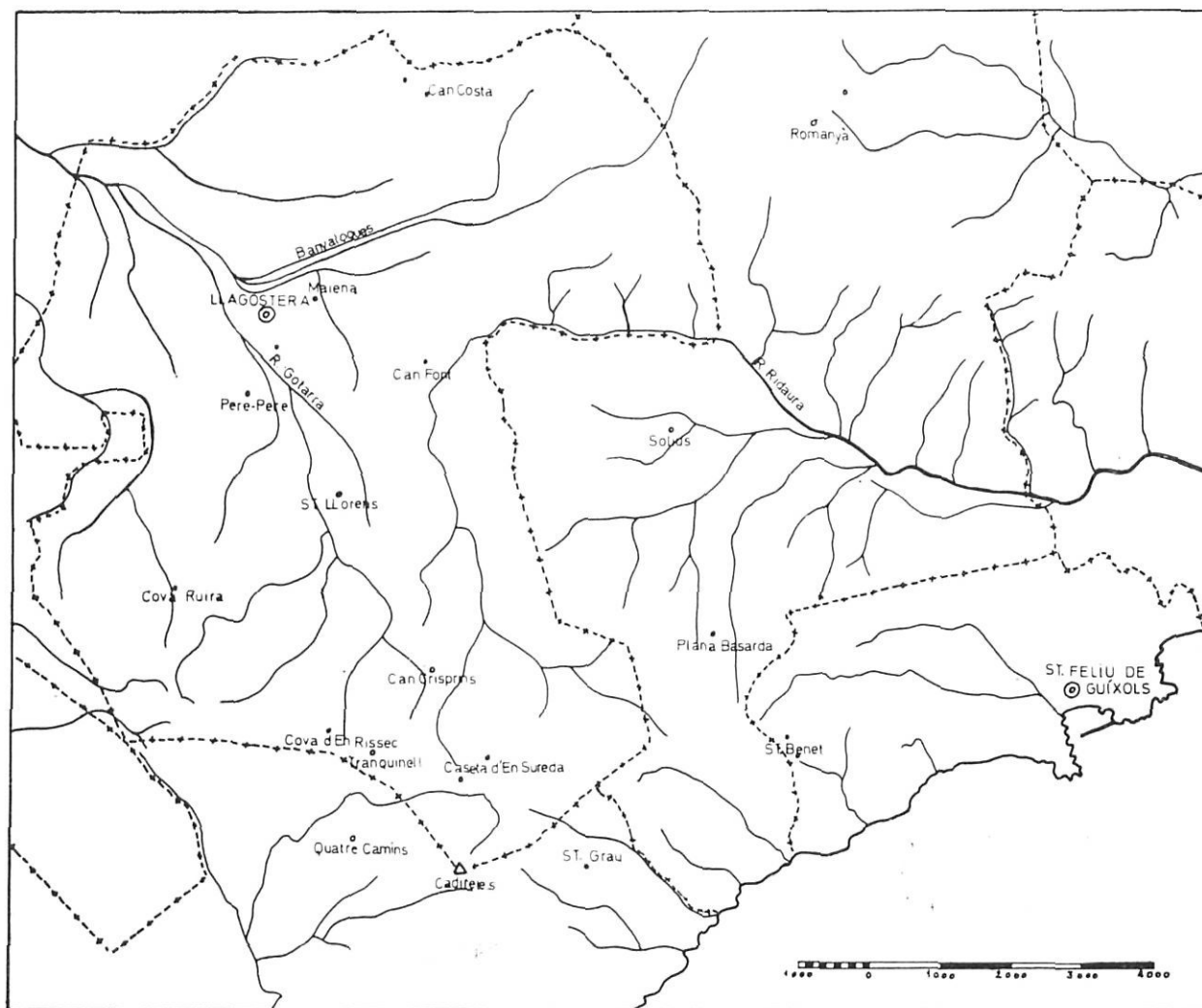

Fig. 1. - Situació dels jaciments analitzats en aquest treball.

Tot el que podem saber de la evolució humana s'haurà de treure de l'excavació de jaciments estratificats. Però a les nostres comarques aquests jaciments deixen, bo i suposant que fossin excavats amb un criteri modern, llargues èpoques sense informació que amb tota justícia han sigut anomenades «incertes» (13).

Si deixem de banda els jaciments de Tarragona, allunyats de la zona que ara ens ocupa, tenim que només els de Serinyà ens poden donar una seqüència útil. Però aquests jaciments es fan de difícil comprensió un cop passat el Solutrià, tant el Reclau-Viver com a l'Arbreda o a Pau. No és que els llocs s'abandonin, però la indústria lítica es rarifica i es carrega d'elements arcaics. La Bora Gran, també a Serinyà, els continua amb la gran riquesa del seu Madalenian, però es dubta de l'existència d'elements azilians o epipaleolítics (14). A partir d'aquí, i durant tot l'Epipaleolític, Neolític i Edat del Bronze, el coneixement de la indústria lítica en el seu conjunt és a les beceroles, fora del cas

de peces excepcionals. I no és d'estranyar, ja que els grups humans, amb la benignitat del clima, abandonen les coves, que havien sigut el refugi durant mil·lenis, per instal·lar-se a l'aire lliure o en abrics, on sempre serà més difícil que es formi una estratigrafia.

Al Neolític i l'Edat del Bronze coneixem quasi exclusivament les sepultures. I res ens assegura que la indústria lítica que trobem en elles sigui l'habitual en els llocs d'habitació. Segurament es tracta de peces seleccionades, col·locades a la tomba com a símbols (15). I creiem que és precisament a aquestes èpoques a les que cal referir les indústries de la zona de Llagostera. Pel que sabem del Paleolític Inferior i Mitjà a les comarques gironines (Puig d'en Roca, Pedra Dreta, Mollet I, Arbreda, Cau del Duc, etc.), sembla un fet que la talla del sílex s'introdueix amb el Paleolític Superior, i que durant l'Aurinyacià i el Solutrià alterna amb el quars, el pòrfid i la quarsita, materials quasi exclusius per les èpoques més reculades,

si bé amb sílex es fabriquen les millors peces, les més comparables amb els tipus francesos. Al Magdalenià i Epipaleolític domina plenament i no seria estrany que comencés a recular al començament del Neolític al temps que la indústria lítica perd importància, i es carrega d'elements arcaïtzants, fets amb materials pobres.

El sílex en estat natural és escàs a les comarques gironines. El coneixem a la Garrotxa, de mala qualitat, i a Caldes de Malavella, i s'han fet rares trobades de petits nòduls en molts altres llocs. Tant es així, que quan trobem un sílex durant una passejada, quasi totes les probabilitats són de que sigui tallat, ja com a pedra de fusell o com a útil prehistòric.

Per això no volem anomenar «tallers» als jaciments de sílex, ja que no coneixem cap lloc on les peces puguin haver estat desvastades i seleccionades gràcies a l'abundància de matèria prima. L'home prehistòric, del Paleolític Superior a l'Edat del Bronze, va aprofitar sempre el sílex al màxim, i els jaciments són amb tota seguretat llocs d'habitació o campaments. La única cosa que ha quedat d'aquests llocs és precisament la indústria lítica, i més encara a la zona litoral, on l'aciditat dels terrenys granítics a malmès qualsevol reste orgànic. Només doncs la tipologia lítica ens pot donar dades per una atribució cronològica, i per això aquesta atribució serà sempre arriscada.

Un altre perill evident es el de barreges de materials de diverses èpoques en el mateix lloc, sempre de difícil destriar, ja que aquests llocs solen reunir una sèrie de condicions que sempre han sigut valorades per l'home. Totes les precaucions són poques quan s'estudien aquests jaciments (16).

CASETA D'EN SUREDA

Prop de la carretera de Llagostera a Cala Salions, a l'altura del quilòmetre 9. Si ha trobat només una peça, però aquesta és excepcional.

CS-1. Punta de sílex foliàcea. Un primer retoc pla i invasor de regulars extraccions laminars li cobreix totalment les dues cares. A aquest retoc es sobreimposa en tot el perímetre un altre de tendència plana, però que només afecta la vora. Es també bifacial, segurament fou aplicat per regularitzar el perfil, al qual deixa dentat d'una manera regular. Pàtina blanca. $48 \times 24 \times 4$ mm. (Fig. 2 i 3).

Es tracta d'una peça magnífica, de les millors que mai hem vist, sinó la millor, d'una tècnica molt reeixida.

Aquestes puntes són ben conegudes a la cultura dolmènica, i així n'hi ha cinc exemplars a la Cova d'en Daina i 4 al Cementiri dels Moros de Torrent, si bé ens atreviríem a dir que sense arribar a l'alta perfecció de la que hem descrit (17).

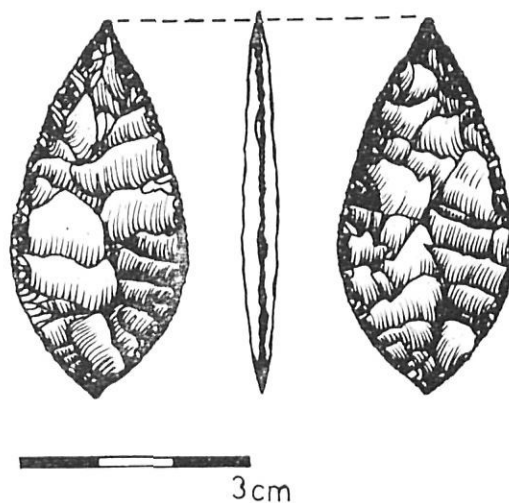

Figura 2

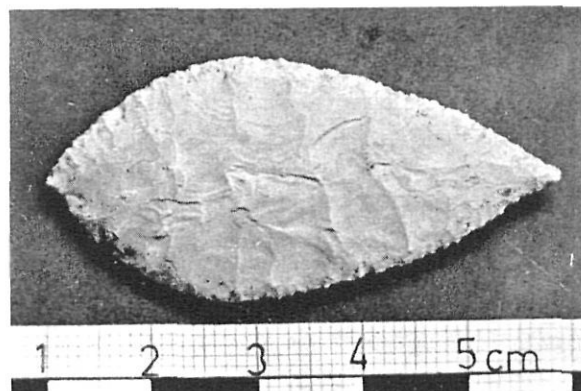

Fig. 3. - Punta de sílex en forma de fulla, de la caseta d'En Sureda.

Fou trobada casualment en superfície, sola. Al mateix lloc hi abunden les formacions de grans lloses granítics, que formen pilons. Res ens fa suposar activitat humana en la seva ordenació. Malgrat tot, hi ha la possibilitat que existeixi algun dolmen molt destruït que no hem sabut reconèixer.

COVA DE CAN RISSEC

Al voltant d'aquesta cova, segurament sepulcral, s'hi han trobat uns pocs útils (18).

C Ri-1 i 2, raspadors frontals de quars. (Figura 4,1).

C Ri-3, truncadura angulosa, de sílex. (Figura 4,2).

A més, una pedra que sembla mitja destrall pulimentada i fragments de rierenc aportats allí per l'home.

Segons el Sr. Lluís Esteve, aquesta cova artificial, que no té a l'interior gens de sediment, potser permetria una excavació a l'entrada, si bé seria difícil.

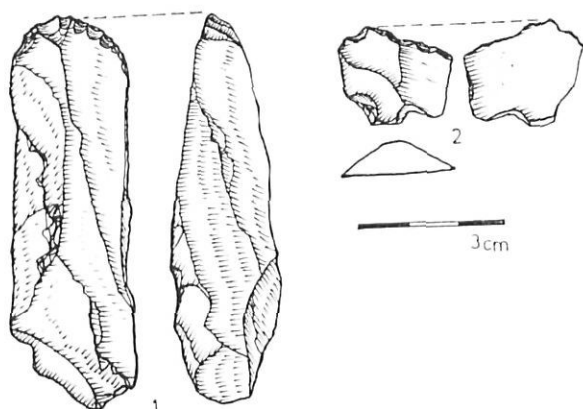

Fig. 4. - Materials trobats prop de la cova de Can Rissec.

QUATRE CAMINS

Jaciment localitzat prop de la font d'en Dalmau, en una cruïlla de camins forestals, on s'hi veu sediment argilós, de color vermell, i restos de carbó vegetal, que no semblen pas d'una carbonera. A 300 metres hi ha un probable menhir.

A 6° 35' 50" de Longitud E. i 41° 45' 43" de Latitud N.

S'hi han recollit 50 ascles de pedra, 5 de quars, 1 de lidita, 1 de pòrfid i 43 de sílex,

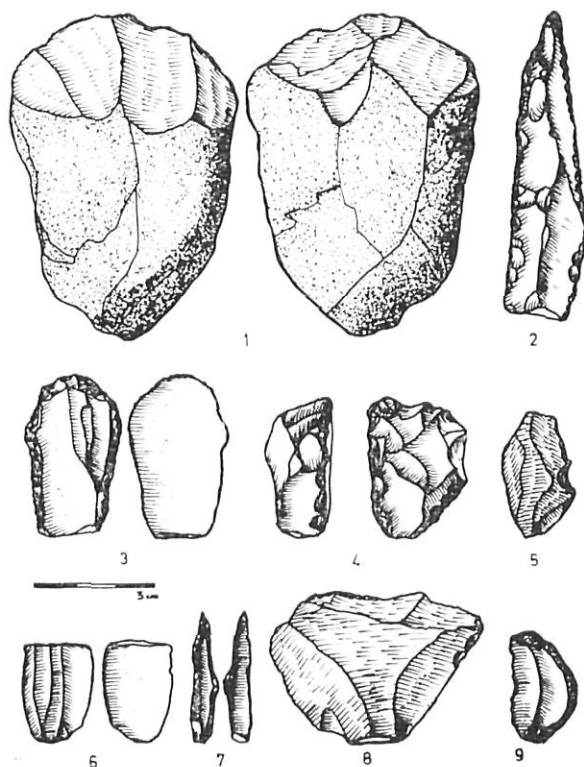

Fig. 5. - Materials de Quatre Camins.

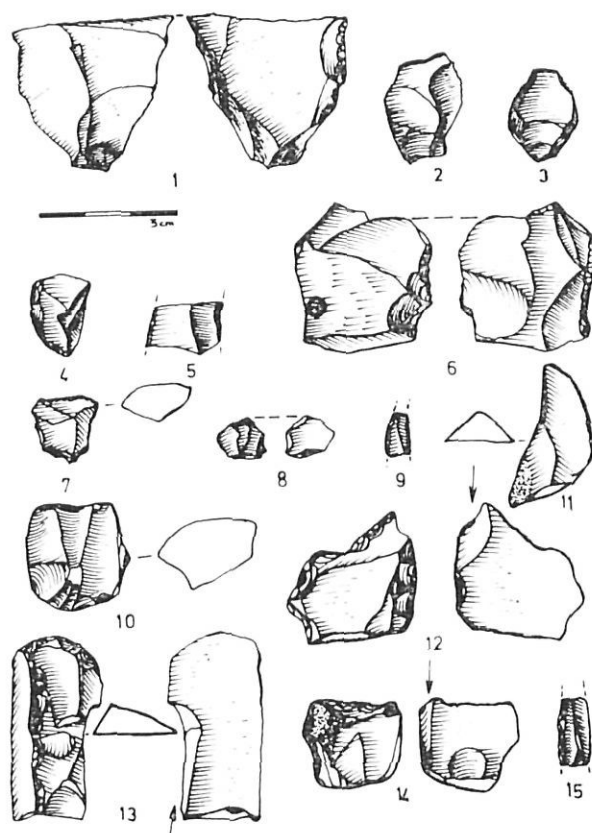

Fig. 6. - Materials de Quatre Camins.

de les quals 22 es poden considerar peces, les quals detallem aquí junt amb altres elements significatius.

Peces amb retoc simple o denticulat: 72'7%.

CB-81, CM-37 i CM-85 són raspadors marginals. (Fig. 6), i (Fig. 5, 6 i 9), respectivament.

CM 4 i CM-5, raspadors laterals (Fig. 6, 1 i 4).

CM-11, rascadora transversal, de quars. (Figuras 5, 8).

CM-86, punta marginal. (Fig. 6,3). CM-20 és també una magnífica punta amb la vora poc modificada, però amb retoc total a ambdós costats. (Fig. 5,2).

CM-38, raspador frontal oposat a truncadura, amb retoc lateral, sobre làmina de sílex. (Fig. 5,3).

CM-30, raspador frontal oposat a burí sobre trencat, fet sobre làmina amb cresta. (Figuras 6, 13).

CM-90, CM-32, denticulats marginals.

CM-78 (Fig. 5,4) i CM-89, raspadors gruixuts, denticulats.

CM-80 i CM-51, rascadores denticulades. (Fig. 6,6) i (Fig. 5,5).

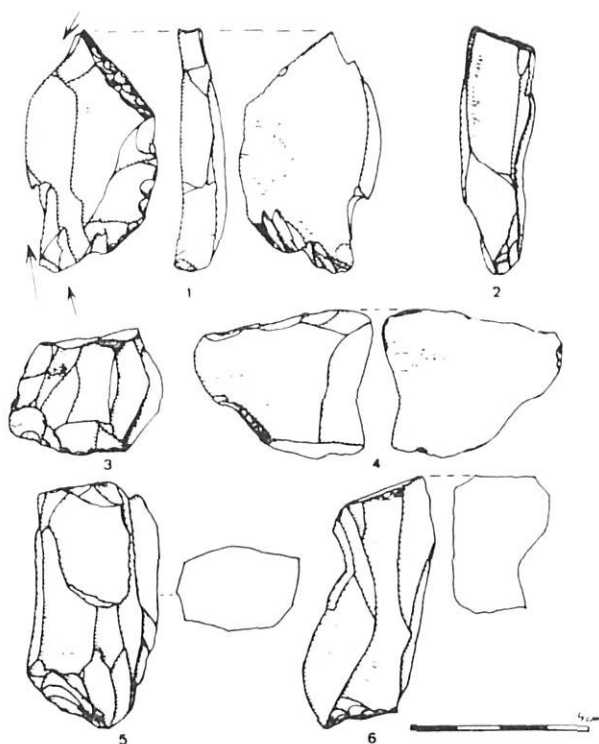

Fig. 7. - Materials de Can Costa.

Peces amb retoc abrupte: Ux 18'1 %.

CM-1, punta de doble dors, molt abrupte, amb un gep en un d'ells. El retoc s'ha menjat profundament les vores i el gep és indubtablement intencionat. El resultat n'és una punta curosament acabada, molt robusta al ésser tan ample com gruixuda. (Fig. 5,7). - CM-33, CM-40 i CM-16, fragments medials de laminetes amb dors. (Figs. 6, 15, 5 i 9).

Burins: 9 %.

CM-34, burí de cop lateral sobre retoc transversal. (Fig. 6,14).

CM-70, burí amb retoc de parada, de cop lateral sobre retoc transversal (Fig. 6,12).

Altres elements significatius:

CM-88, microburí. (Fig. 6,8).

CM-36 i CM-39, nuclis de laminetes.

CM-3, Chopping-tool en quars, amb quatre extraccions per banda. (Fig. 5,1).

Els elements de judici són molt pocs. Per la presència del microburí i de la punta de doble dors amb gep, situariem al jaciment a l'Epipaleolític com a època més reculada, si bé podria ésser encara més avançat. No hi fa res la presència del palet de quars tallat en chopping-tool, ja que els jaciments de Serinyà ens demostren que es continuen tallant en abundància en èpoques ja ceràmiques. L'elevat percentatge d'útils (50 %) fa pensar en un lloc d'habitació, que podria confirmar l'aspecte cremat de part

de les terres. Creiem també que val la pena retenir l'alt percentatge de peces amb retoc simple, que és una constant en aquests jaciments, a diferència dels plenaments epipaleolítics, com ho és sempre la presència de magnífics burins, de tipus molt variat.

CAN COSTA

Jaciment situat en uns terrenys plantats amb vinya, lleugerament inclinats, que recorren les seves aigües en el Barneda. Localitzat per Ramon Ribas. A 6° 36' 20" de Long. E. i 41° 51' 30" de Latitud N.

Si han recollit 91 ascles, totes de sílex llevat dues que són de quars. Quaranta d'elles es poden considerar útils.

Peces amb retoc simple i denticulat: 48'7%.

R-29 (Fig. 9,8); R-70; R-49; R-23; R-59; i R-53 són rascadores marginals, totes elles laterals, que fan la vora de l'eina més talladora.

R-12 (Fig. 9,9); R-21 (Fig. 9,7, en quars) i R-13, rascadores laterals, amb retoc profund.

R-3, rascadora bilateral, amb retoc marginal. (Fig. 8,1).

R-37, rascadora latero-transversal. (Figura 7, 4).

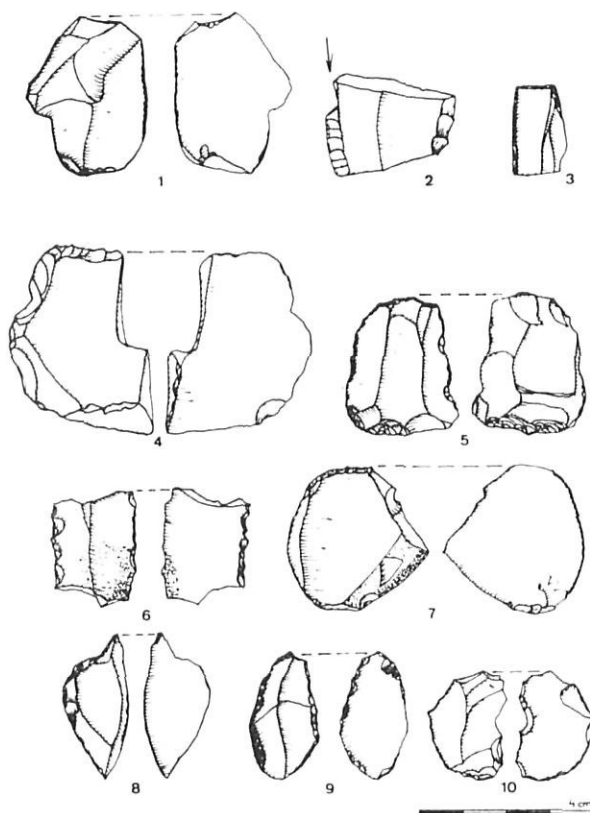

Fig. 8. - Materials de Can Costa.

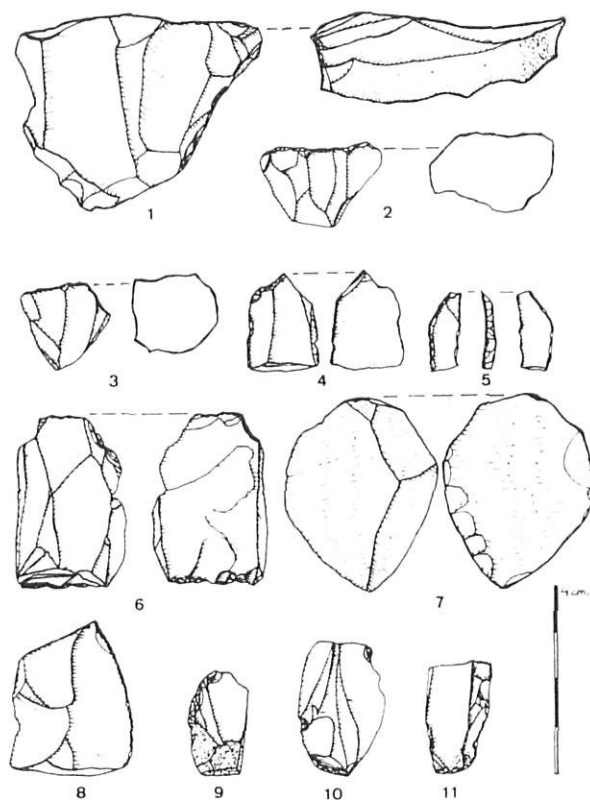

Fig. 9. - Materials de Can Costa.

R-19, rascadora bilateral, o bé fragment medial de làmina retocada, amb un cop de burí lateral. (Fig. 8,2).

R-26, punta simple, amb retoc bifacial. (Figura 8,9). El retoc té tendència plana.

R-35, raspador frontal amb retoc lateral. (Fig. 8,4).

R-30, raspador frontal, amb retoc marginal invers al costat esquerra. (Fig. 8,7).

R-34 i R-33, raspadors frontals, sobre nucli o ascla gruixuda. (Figs. 7, 3 i 6).

R-25, rascadora marginal denticulada bilateral. El retoc lateral esquerra és bifacial. Figura 8,6).

R-14, rascadora marginal denticulada. El retoc tan és directa, com invers, com bifacial.

Peces amb retoc abrupte: 25'6%.

R-82, R-64, R-67, presenten retocs continus abruptes.

R-87, R-4 i R-66 són becs o perforadors.

R-2 (Fig. 7,2) i R-55, truncadures oblíquies.

R-28 punta amb dors angulós. (Fig. 9,5).

R-15, làmina amb dors truncada, amb l'extrem proximal trencat per flexió. (Fig. 8,3).

Burins: 10'2%.

R-87, burí de cop lateral.

R-27, burí amb retoc de parada. (Fig. 8,8).

R-36, burí doble de cops lateral sobre retoc lateral. (Fig. 7,1). Es la peça més reeixida del jaciment.

R-20, burí de cop lateral sobre retoc lateral. (Fig. 9,4).

Peces escatades: 15%.

Són peces que porten als extrems un retoc com escamós, que sovint ha servit per suprimir el bulb i per aprimar l'ascla, al produir extraccions a la cara ventral.

R-28 (Fig. 9,6); R-8 i R-22, peces escatades.

R-11 i R-77, retocades també com a rasadores marginals.

R-31, peça escatada, retocada també com gratador frontal.

Altres elements significatius:

R-5 (Fig. 9,1); R-17; (Fig. 9,3) i R-6 (Fig. 9,2), són nuclis de laminetes, cònics.

R-32, nucli de laminetes, prismàtic. (Figura 9,2).

R-88, R-9 i R-80 (Figs. 9, 10 i 11) són fragments proximals de làmina que sembla que han estat trencats amb l'ajuda d'una osca.

Res ens permet de decidir amb claretat la situació cronològica del jaciment. Indubtablement, per la talla laminar i quasi exclusivament de sílex ha de correspondre al Paleolític Superior o temps posteriors, i que al nostre entendre cal portar fins al Neolític o l'Edat de Bronze. Així ens ho fan pensar alguns elements que per si sols no tindrien cap significació.

Els nuclis R-5 i R-34 tenen la talla organitzada en plans de percussió en angle diedre, la qual cosa sol correspondre a l'Epipaleolític. També la punta de dos angulós, R-28, té totes les probabilitats d'ésser epipaleolítica. Aquests tipus de peces, els «benets», com les anomenen amb afecte els amics de Sant Feliu de Guíxols comencen la seva ascensió percentual al Magdalenian de la Bora Gran, per arribar a ésser més d'un 20 % de les peces de Sant Benet (Sant Feliu de Guíxols) i Coma d'Infern (Les Encies), jaciments clarament epipaleolítics.

Peces com ara les rascadores denticulades R-25 i R-14, o bé la punta bifacial R-26, amb tipus de retoc ara directe, ara invers, o bé clarament bifacial, una mica denticulades a la manera de serres, tenen nombrosos paral·lels en jaciments de l'Edat del Bronze a més d'una patina característica.

L'elevat número de peces amb retoc simple, sovint molt marginal, que hem anomenat rascadores, al nostre entendre es corresponen amb una elevació del percentatge d'aquest tipus de peces a partir de l'Epipaleolític. Hem vist com algunes peces havien estat trencades per flexió, bé amb l'ajuda d'una osca, amb una tècnica idèntica a la del microburí que trobem testimoniada a tot l'Epipaleolític i temps més tardans.

No creiem pas que la presència de peces amb retoc escatat tingui una significació cronològica. De totes maneres, en desconeixem tan elevada proporció en jaciments d'èpoques més reculades.

TRANQUINELL

Jaciment situat a la carena que reparteix les aigües cap a Tossa i Llagostera, en el centre de la recent urbanització que porta aquest mateix nom. A 6° 35' 58" de Longitud Est i 41° 46' 25" de Latitud Nord. El lloc ve anomenat «Can Trankinet» en la fulla 366 (Sant Feliu de Guíxols) del mapa escala 1/50.000 del Institut Geogràfic i Catastral. La majoria de les trobades s'han fet en una reduïda superfície, encara que la densa vegetació dificulta la tasca. En aquest lloc, avui ja molt maltractat per les recent edificacions, es possible que quedin restos d'un megàlit, ja que una línia de pedres dretes, en arc de circumferència podrien marcar un túmul, al mig del qual s'hi veu una llosa. Hi abunden els restos ceràmics, molt fragmentats i rodats, d'atuell fet a mà i molt grollers (19).

S'hi han recollit 200 ascles de pedra, de les quals 140 són de sílex, 10 de roques diverses, i 50 de quars, si bé aquestes últimes no són pas sempre indubtablement tallades. D'aquestes ascles 38 es poden considerar útils, i 4 són també significatives.

Peces amb retoc simple o denticulat: 71,4 %.

T-102, T-75, T-11, T-21, T-14, T-13, T-10, T c-6, T c-13, T c-2 (Fig. 11,4) i T-7 (Fig. 10,3), en cristall de roca, són rascadores marginals laterals.

T-63 (Fig. 10,6) i T-101 (Fig. 10,7) són rascadores marginals laterals.

T-63 (Fig. 10,6) i T-101 (Fig. 10,7) són rascadores marginals transversals.

T-100 (Fig. 10,15) es una rascadora marginal bilateral.

T-121, una rascadora transversal, amb retoc profund. (Fig. 10,10).

T-130, també un fragment de rascadora marginal. (Fig. 10,17).

T-81 (Fig. 10,11) i T c-1 (Fig. 11,3), són raspadores frontals.

T-23, un raspador frontal amb retoc lateral. (Fig. 10,8).

T-55, un raspador carenat. (Fig. 10,4).

T c-4, un raspador frontal oposat a burí de cops laterals. (Fig. 11,7).

T-8 és una rascadora denticulada, com T c-5. (Fig. 11,9).

T c-7 17 i T-94, són peces amb una osca.

Peces amb retoc abrupte: 11'4 %.

T-c4 i T-78, becs o perforadors.

T c-9, fragment de lamineta amb dors. (Figura 11,8).

T-93, punta de dors marginal. (Fig. 11,10).

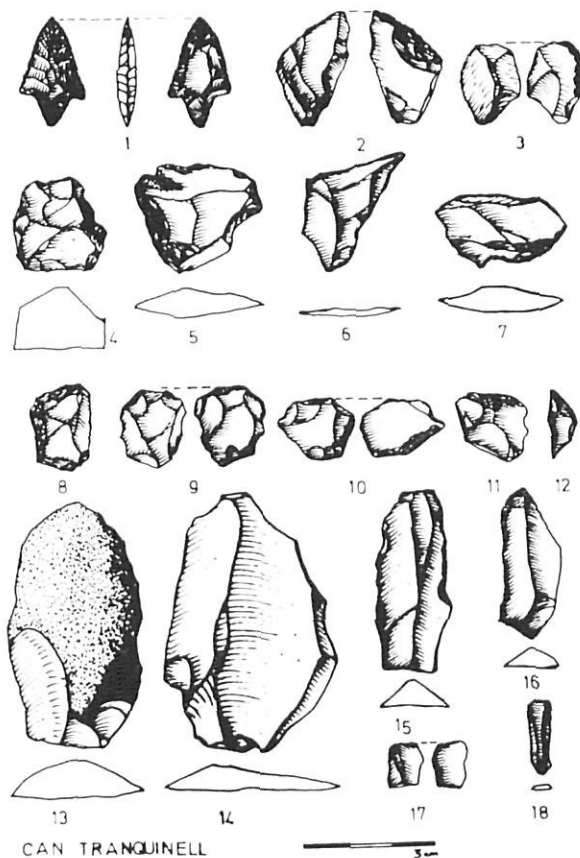

Fig. 10. - Materials de ranquinell.

Una peça amb retoc pla:

T-80, punta amb peduncle i aletes. Una de les cares està completament invadida pel retoc pla, i en l'altra avança profundament. En sílex de patina blanca, és la millor peça del jaciment 24x15x4 mm. (Fig. 10,1). Trobada per Narcís Nohé.

Burins: 8'5 %.

T-119, burí de cop lateral sobre retoc lateral. (Fig. 10,16).

T c-3, burí de cop lateral sobre retoc transversal. (Fig. 11,5).

T c-8, burí de cops laterals. (Fig. 11,6).

Peces amb retoc escatat: 8'5 %.

T-27, rascadora lateral-transversal. (Figura 10,5).

T-34, rascadora transversal. (Fig. 10,2).

T-28, escatat.

Altres elements significatius:

T-62, ascla amb senyas d'utilització. (Figura 10,13).

T-65, lamineta de sílex.

T-116, gran ascla de sílex, molt talladora. (Fig. 10,14).

T c-2, nucli de laminetes. (Fig. 11,2)

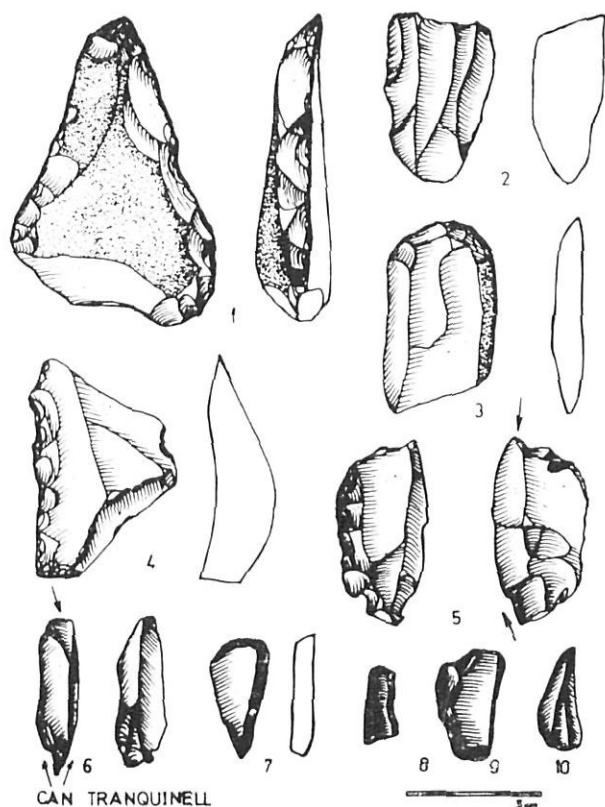

Fig. 11. - Materials de Trinquell.

Evidentment, res ens assegura la contemporaneïtat de les peces que hem descrit, ni tan sols de la majoria. Però el conjunt, dins sempre de la pobresa d'aquest tipus de jaciments, no es diferencia gaire dels que hem vist fins ara, ja que també dominen plenament els retocs simples, però hi són representats els abruptes i els escatats. Pel que fa als burins, sempre els hem trobat en poc nombre, però són típics, de bona qualitat i molt variats.

La peça més interessant és la punta de fletxa amb peduncle i aletes, que ens situa el ja-

Fig. 12. - Punta molt f.rta de Trinquell de sílex, feta per dues.

ciment a l'Eneolític o Edat del Bronze, sense que cap altra peça pugui desdir aquesta cronologia, que podria ésser corroborada per la ceràmica a mà. Aquestes puntes són típiques de la primera Edat del Bronze, sobretot a la cultura d'Almeria. A les nostres comarques els paral·lels són nombrosos, tan en dòlmens (Puig ses Lloses), com en coves sepulcrales (Encantades de Martís), enterrament individuals (Cau d'En Quintana), o en superfície (Cal Coix, Can Crispins).

En conclusió, aquests jaciments de les rodalies de Llagostera, sempre massa pobres i poc significatius, són de mal situar en una època determinada. Senyalarem només la gran densitat de trobades, malgrat la vegetació. No saltres ens inclinarem a suposar que són molt tardans, ja de l'Eneolític o de l'Edat del Bronze, sense que es pugui afinar, tan perquè falten els jaciments amb estratigrafia com perquè al no ésser jaciments tancats tota mena d'intrusions són possibles, si bé cap dels que hem vist aquí està situat en una zona privilegiada que faci suposar un hàbitat continuat.

NOTES

1. VILASECA, Salvador. — «Las industrias del sílex tarraconenses» C.S.I.C. Instituto Rodrigo Caro. — Madrid, 1953.
2. RIURO, F. — «El valle de Sant Aniol de Finestres». «Exploraciones Arqueológicas». — Revista de Gerona, n.º 48, III trimestre 1969, pp. 19-21.
- OLIVA PRAT, M. — «Tesela Arqueològica». — Revista de Gerona, n.º 14, 1961, pp. 77-82.
3. RIURO, F. — «La estación-taller al aire libre de Cal Coix». Ampurias, 1953-1954, XV-XVI, pp. 307-315.
- OLIVA PRAT, M. — «Nuevos hallazgos en Cal Coix, Massanet de la Selva». — Revista de Gerona, 13, 1960, p. 74.

- ESTEVA CRUAÑAS, L. — «Notas de Arqueología de Cataluña y Baleares». — Ampurias XXVI-XXVII, 1964-1965, pp. 280-287, (Massanet de la Selva).
4. Els materials es guarden al Servei d'Investigacions Arqueològiques de la Diputació de Girona, recollits pels senyors Riuró, Oliva, Sanz, Codina, Beltrán i Turón.
5. J. ESCORTELL, Néstor i Joan CANCHIZ, entre altres.
- ESCORTELL, J. — La plana del Vidre de Solius». — Ancora, n.º 1.257-1.258, any XXV. — Sant Feliu de Guíxols, 1972.
- ESTEVA, LL. — «Nuevas piezas de sílex halladas en la comarca guixolense». — Ancora, n.º 1.257-

- 1.258, any XXV. — Sant Feliu de Guíxols, 1972.
- «Prehistoria de la comarca guixolense. Contribución a su estudio». — *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, 1957, pp. 163-263, i A.I.E.G. 1958, pp 173-272.
- «Notas de Arqueología», op. cit. (Llagostera, Massanet de la Selva, Sant Feliu de Guíxols, Santa Cristina d'Aro) i d'altres treballs.
6. Gràcies a l'activitat, entre altres, dels Senyors Calvet, Vergés, Fa, Planella, i Dr. Pascual.
7. SOLER, N. — «Arqueologia a Llagostera», Tesina de Llicenciatura dirigida pel Dr. Maluquer de Motes. — Universidad de Barcelona, 1973.
8. Ha trobat i guarda els materials el Sr. Josep Calvet.
9. Jaciment citat ja per Hurtebise «Bosquejo histórico de San Feliu de Guíxo's», 1905, i retrobat per J. Calvet.
- ESTEVE, LL. — «Prehistoria...», op. cit., I, pàgines 6-9.
10. Jaciment inèdit. Ha trobat i guarda els materials el Sr. Francesc Vergés.
11. ESTEVE, LL. — «Notas...», op. cit., pàg. 280-281.
12. MALUQUER DE MOTES, J. — «Las industrias de sílex. Su interés y sus problemas». «Problemas de la Prehistoria y la Arqueología Catalanas. II Symposium de Prehistoria peninsular pp. 21-28. — Barcelona, 1963.
13. TARRADELL, M. — «Les arrels de Catalunya». Barcelona, 1962, pp. 145-154.
14. Per aquesta qüestió, veure les diverses opinions a FORTEA, J. — «Los complejos microlaminares y geométricos del Epipaleolítico Mediterráneo Español». — Universidad de Salamanca, 1973, pp. 230-231.
15. MALUQUER DE MOTES, J. — «Las industrias...» op. cit. p. 28.
16. L'inventari de les peces, les quals han estat marcades per evitar pèrdues i confusions i facilitar revisions i consultes, l'hem fet seguint la tipologia de G. Laplace, d'una manera completa, per en noves ocasions comparar amb altres jaciments. Amb tot, aquí el donem només a nivell de retoc i tipus primari, amb algunes observacions per fer-lo més entenedor.
- LAPLACE, G. — «La typologie analytique et structurale: base rationelle d'édute des complexes lithiques et osseux». *Actes du Colloque National du CNRS.* — 1972, pp. 91-143.
17. ESTEVA CRUAÑAS, LL. — «Sepulcros megalíticos de las Gavarres (Gerona)». I, Fitxa n.º 4, Cova d'En Daina). Fitxa n.º 7, làm. 1 (Mas Bou-sarenys), Girona, 1964.
- «Sepulcros megalíticos de las Gavarres (Gerona) III, Fitxa n.º 51, làm. XXI i XXII (Cementiri dels Moros, de Torrent, on hi ha el paral·lel més evident). — Girona, 1970.
- «Prehistoria...», op. cit. p. 189.
18. Cova artificial, oberta a la roca granítica. No s'hi han trobat materials. — ESTEVE, LL. Llagostera: Estudio de la cueva artificial de Mas Rissac». — *La Vanguardia Española*, 26 oct., pàg. 38.
19. La primera notícia d'aquest jaciment la va donar LL. ESTEVE. — «Notes...», op. cit. pp. 280-287 (Llagostera), quan només s'havien trobat uns quants útils. Hem examinat els materials que guarda l'ESTEVE FA, numerats amb una T, i els d'En JOSEP CALVET, numerats T c.